

Міністерство освіти і науки України

Модельна навчальна програма

«Інтегрований курс кримськотатарської мови та літератури. 5-6 класи»
для закладів загальної середньої освіти

(авт. Мамутова М.Р., Сеїт-Джеліль А.Ш.)

«Рекомендовано Міністерством освіти і науки України»

(наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795)

Пояснювальна записка

Модельну навчальну програму розроблено відповідно до Закону України «Про освіту» Державного стандарту базової середньої освіти. У програмі визначено принципи, мету, завдання та зміст навчання, вимоги до конкретних очікуваних результатів на кінець року. Програму побудовано із врахуванням таких принципів:

- гуманізація змісту мовно-літературної освіти, виховання в учнів патріотичних, загальнолюдських моральних, естетичних і соціальних цінностей;
- забезпечення мотивації до читання, усвідомлення важливості читання для особистісного й загальнокультурного розвитку;
- взаємозв'язаного формування ключових і предметних компетентностей;
- наближення змісту предмета до реалій і проблем сьогодення, вивчення літератури рідного краю;
- забезпечення інтеграції з іншими предметами: образотворчим мистецтвом, музикою;
- реалізація компетентнісного, особистісно орієнтованого підходів до роботи на уроці, створення умов для розвитку літературно-творчих здібностей, комунікативного мовлення школярів.

Зміст програми має потенціал для формування у здобувачів таких ключових компетентностей:

- 1) вільне володіння державною мовою;
- 2) здатність спілкуватися рідною та іноземними мовами;
- 3) математична компетентність;
- 4) компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій;
- 5) інноваційність;
- 6) екологічна компетентність;
- 7) інформаційно-комунікаційна компетентність;
- 8) навчання впродовж життя;
- 9) громадянські та соціальні компетентності;

10) культурна компетентність;

11) підприємливість і фінансова грамотність.

Наскрізними в усіх ключових компетентностях є такі **вміння**: читати з розумінням, висловлювати власну думку в усній і письмовій формі, критично і системно мислити, логічно обґрунтовувати свою позицію, діяти творчо, виявляти ініціативу, конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, розв'язувати проблеми, співпрацювати з іншими.

Основною **метою** курсу є розвиток мовної, мовленнєвої та читацької компетентності учнів, гуманістичного світогляду; здатність спілкуватися кримськотатарською мовою для духовного, культурного та національного самовираження; збагачення емоційно-чуттєвого, естетичного, соціального та пізнавального досвіду; розвиток логічного, критичного та образного мислення, літературно-творчих здібностей; формування ціннісних орієнтацій і ставлень.

Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких **завдань**:

– формування ціннісного та стійкого ставлення до кримськотатарської мови як рідної й чинника національного світогляду та культури, самоідентифікації та гідності народу, фактора його самозбереження; формування поваги та інтересу до мови й культури інших народів;

- вироблення в учнів стійкої мотивації до вивчення інтегрованого мовно-літературного курсу;
- розвиток мовних та мовленнєвих компетенцій;

– ознайомлення учнів з художньою літературою різної тематики і жанрів;

– розвиток інтересу і здатності до самостійної читацької діяльності для задоволення читацьких потреб;

– формування умінь самостійної роботи з різними видами і джерелами інформації для вирішення пізнавальних, читацьких, комунікативних і творчих завдань;

– оволодіння прийомами структурно-сміслового, жанрового та образного аналізу текстів різних видів (зокрема художніх та медіатекстів);

– уточнення й закріплення знань про літературознавчі поняття, художні засоби і їх роль у тексті;

– формування вмінь безпечного і критичного використання медіапродукції, здатності створювати медіапродукти та спілкуватися за допомогою медіазасобів;

– розвиток вмінь перетворювати та інсценізувати художні тексти, створювати і презентувати власні письмові тексти;

– розвиток інтелектуальних здібностей: пам'яті, уваги, логічного мислення та уяви школярів;

– виховання зацікавленості до творів кримськотатарських та зарубіжних письменників, виховання загальнолюдських моральних цінностей.

Реалізація зазначених мети і завдань здійснюється за такими **змістовими лініями**: «Пізнаємо простір дитячого читання»; «Розвиваємо навичку читання, оволодіваємо прийомами розуміння прочитаного»; «Взаємодіємо усно за змістом прослуханого»; «Досліджуємо і взаємодіємо з текстами різних видів»; «Оволодіваємо прийомами роботи з дитячою книжкою»; «Досліджуємо і взаємодіємо з медіапродукцією»; «Перетворюємо та інсценізуємо прочитане; створюємо власні тексти».

Змістова лінія «Пізнаємо простір дитячого читання» створює передумови для ознайомлення учнів 5-6 класів з різноманітною за темами і жанрами художньою літературою, з різними видами довідкових, навчальних і медіа текстів, способами здобуття інформації у сучасному медіа просторі. Простір дитячого читання передбачає взаємодію організованої і самостійної читацької діяльності учнів.

Змістова лінія «Розвиваємо навичку читання, оволодіваємо прийомами розуміння прочитаного» охоплює такі основні змістові блоки: удосконалення й розвиток якісних характеристик читання вголос і мовчки; самостійне застосування засобів художньої виразності; оволодіння прийомами смислового читання (прийоми самостійного розуміння лексичного значення слів, словосполучень; повноцінного критичного читання); застосування видів читання: аналітичного, переглядового, вибіркового відповідно до мети читання.

Змістова лінія «Взаємодіємо усно за змістом прослуханого» спрямована на формування в учнів умінь сприймати, аналізувати, інтерпретувати й оцінювати усну інформацію, використовувати її в різних комунікативних ситуаціях та перетворювати інформацію з почутого

повідомлення в різні форми повідомлень, з дотриманням норм етикету спілкуватися з іншими людьми в діалогічній і формі заради досягнення певних життєвих цілей.

Змістова лінія «Досліджуємо і взаємодіємо з текстами різних видів» передбачає цілісне сприймання учнями художніх текстів: смисловий, структурний, жанровий аналіз текстів, інтерпретацію текстів з використанням літературознавчих понять (практично); формування умінь висловлювати рефлексивні судження у зв'язку з прочитаним, критично оцінювати інформацію в текстах різних видів та використовувати її для збагачення естетичного та емоційно-чуттєвого досвіду.

Змістова лінія «Оволодіваємо прийомами роботи з дитячою книжкою» передбачає формування і розвиток в учнів прийомів розрізнення дитячих книжок за жанрово-тематичними ознаками; прогнозування орієнтовного змісту книги з опорою на її ілюстративний та довідково-інформаційний апарат; прийомів самостійного вибору книжок з використанням інформаційних ресурсів (Інтернету, бібліотеки тощо); умінь зв'язно висловлювати власні емоційно-оцінні враження щодо змісту прочитаного, складати відгук на прочитану книжку. Робота з дитячою книжкою передбачає проведення уроків позакласного читання. Такі уроки проводяться один раз на один-два тижні.

Змістова лінія «Досліджуємо і взаємодіємо з медіапродукцією» має на меті формування і розвиток в учнів понять про різні види медіа та використані в них вербальні і невербальні засоби впливу на читача; формування умінь і навичок сприймати, аналізувати, інтерпретувати, критично оцінювати і безпечно користуватися медіазасобами; виражати себе і спілкуватися з іншими за допомогою власних медіапродуктів.

Змістова лінія «Перетворюємо та інсценізуємо прочитане; створюємо власні тексти» передбачає розвиток уяви, художньо-образного мислення і мовлення дітей, оволодіння вербальними і невербальними засобами створення творчих продуктів з різним ступенем самостійності (зміни, доповнення, продовження тексту, ілюстрування; участь в інсценізаціях, дослідницьких проектах; складання есе, казок, віршів, загадок, байок, оповідань та ін.).

Знання з граматики (в т.ч. зі стилістики), теорії, практики комунікації та стратегій, а також текстології на етапі адаптаційного циклу базової школи мають суто прикладний характер, лише супроводжують процес вивчення

мовної та літературної складової інтегрованого курсу та спрямовані на реалізацію основної мети цього етапу базової освіти – усного й письмового мовлення. Тим не менш, програмою передбачено систематизацію знань з граматики (фонетики, лексикології, морфології, синтаксису) за для вдосконалення письмового мовлення здобувачів освіти. Крім прикладного, вони несуть узагальнюючий характер, забезпечуючи (за рахунок компетентнісного підходу) можливість опанувати знання з граматики на наступному циклі базової освіти.

Програма надає пріоритетне право реалізації не мовного та/або літературознавчого, а саме текстоцентричного підходу. В той же час за допомогою моделювання це дає змогу набувати мовно-літературний досвід та розвивати компетенції мовців та літературознавців окремо.

В програмі серед видів діяльності та очікуваних результатів обрані дії, направлені на розвиток реального мовного спілкування (бесіда, дискусія, інтерв'ю, онлайн-спілкування тощо), які породжують та формують стійкий інтерес для подальшого пізнання основних граматичних закономірностей кримськотатарської мови (включно з її новими графічними, а також орфографічними, орфоепічними нормами, і загалом – нормами літературної мови та стилістики).

Комунікативний характер проведення уроків (на прикладі рольових ігор, інсценування, залучення медіатекстів) підвищить культуру спілкування – як безпосереднього учасника, так і спостерігача або аналітика.

Програму структуровано за роками навчання (5-й і 6-й класи), у межах кожного року передбачено 10 розділів: «Книга та школа. Дружба», «Духовна скрабниця народу: фольклор», «Осінь», «Природа. Охорона природи», «Зима», «Рідна мова», «Весна», «Твори, присвячені матері», «Сторінки історії. Депортація», «Батьківщина».

Компонентом змістовних ліній в межах кожного розділу є перелік текстів: художніх, зокрема фольклорних (лише жанрів крупної форми), творів класичної та сучасної (кримськотатарської та зарубіжних); інформаційних; медіатекстів тощо.

Вивчення мовних тем, що зазначені в змісті кожного розділу, передбачено за допомогою художньої літератури, комунікативних, інформативних та медіатекстів.

Til ve edebiyat saası

Tasil komponenti:

Ukraina tamır halqları ve milliy azğınlıqlarınıñ tillerinde oqutuvlı orta umumtasıl müessiselerinde tamır halqları , milliy azğınlıqlarınıñ tilleri

‘Oqutuv qırımtatarca alıp barılğan sınıf/gruppalar için qırımtatar tili ve (qırımtatar ve çetel) edebiyatından integrirlengen kurs. 5–6 sınıf’ kibi imselli oquv programması

Añlatma tezkeresi

*İmselli oquv programması, temel orta tasıl Devlet standartınıñ ‘Tasil aqqında’ Ukraina Qanunına muvafiq işlep çıkarılğan. Programmada oquvniñ esasları, maqsat, vazifeleri ve mündericesi, yılınıñ soñuna muayyen beklenilgen neticelerge talaplar tayin etilgen. Programma böyle **esaslarnı** esapqa alıp qurulğan:*

- *til ve edebiyat tasili mündericesiniñ insanseverligi, talebelerde vatanperverlik, umuminsaniy edep, bediiy ve içtimaiy degerliklerni terbiyelev;*
- *oqumaq sebebini temin etüv, şahsiy ve umummedeni inkişaf için oqumaqniñ müimligini añlatuv;*
- *esas ve fen salâhiyetliklerni ozara bağı şekillendirüv;*
- *fenniñ mündericesini bugünkü kerçekligine ve meselelerine yaqınlaştıruv, tuvğan edebiyatni öğrenüv;*
- *diger fenler: tasviriy sanat, muzıkanen integratsiyasını teminlev;*
- *dersteki işte salâhiyetlik, şahsiyetke qararlaşdırılğan esaslarını yerine ketirüv, edebiy-icadiy qabiliyetler, mekteplilerniñ qonuşuv nutuğını inkişaf etmesine şaraitler yaratuv.*

*Programma mündericesiniñ elde eticilerde şöyle esas **salâhiyetliklerni** şekillendirüvge iqtidarlığı bar:*

- 1) *ana tilinde qonuşmaq qabiliyeti;*
- 2) *devlet tilini serbest bilüv;*
- 3) *matematika salâhiyetligi;*
- 4) *tabiiy fenler, tehnika ve tarzfenlikler saasında salâhiyetlik;*
- 5) *yañartuvlıq;*
- 6) *yurtfenli salâhiyetlik;*
- 7) *malümat-qonuşuv salâhiyetligi;*

- 8) *ömür boyu oquv;*
- 9) *vatandaşlıq ve cəmiyyət salâhiyyətlikləri;*
- 10) *medeniyyət salâhiyyətlikləri;*
- 11) *beceriklik və maliyyə savatlığı.*

*Esas salâhiyyətliklərinin episinə şöyle **yapabiliyyətlər** içindən keçir: ağıllıq oqumaq, öz fikrini ağzavıy və yazma şəkildə bildirmək, tənqidiy və bir tizimdə düşünmək, öz mevamınının mantıqqa uyup ağıllatmaq, icadiy areket etmək, teşebbüsni izar etmək, həsəlilərləni faydalı idare etmək, tələkələni ögündən bilmək, qərar almaq, məsələləri çəzmək, digərlənləndən işdəşlik yapmaq.*

*Kursunun esas **maqsadı** – tələbələriniñ til, nutuq, oquv salâhiyyətligini, insansever dünyabaxışını inkişaf ettiriv; duyğu-değərlikli, bediyy, içtimaiy və bilgi aluv təcibəsini zenginləştiriv; mantıq, tənqidiy və sımaların tüşünivni, edebiy-icadiy qabiliyyətlərini inkişaf ettirivdir.*

*Qoyulğan maqsatqa yetməsi için şöyle **vəzifələr** nəzarğa alınır:*

- qırımtatar tilinə ana tili olaraq və milliyy dünyabaxış və mədəniyyətinin amili, millət öz-özünü kim dep sayuvunun və mənliginin amili, öz-özünü qorçalav amili olaraq dəğərli və turğun qoyuvnu şəkilləndiriv; digər millətlərinin tilinə və mədəniyyətinə sayğı və məraq şəkilləndiriv;*
- tələbələrde integrirləngən til və edebiyat kursunu ögənivnin turğun səbəbini işləp çıxaruv;*
- til və nutuq salâhiyyətlərini inkişaf ettiriv;*
- tələbələrni türlü məvzu və janrdaki bediyy edebiyatnən tanış etiv;*
- oquv ihtiyaclarını qandırmasına mənfəətini və mustaqil oquv faaliyyətini inkişaf ettiriv;*
- bilgi alıcı, oquyıcı, qonuşıcı və icadiy vəzifələr bəcərməsinə çeşit-türlü məlümət və onun cəraynlarınən mustaqil çalışuv bəcərlikini şəkilləndiriv;*
- çeşit-türlü (hususən bediyy və media-) mətinlərinin quruluş və mənə cəetlərindən, janr və sımaların bağlı təlil usullarını ögəniv;*
- edebiyat ağıllamları, bediyy vastalar və onların mətinde rolü aqqında bilgiləri tamamlav və pəkitiv;*
- mədiəməhsulni həvəsiz və tənqidiy qullanmaq bəcərlikini, mədiəməhsul yaratmaq və mədiəvastalar yardımınən qonuşmaq qabiliyyətini şəkilləndiriv;*
- bediyy mətinləri gəyridən yaratmaq və sanalaştırmaq və öz yazma mətinləri təqdim etmək bəcərlikini inkişaf ettiriv;*
- məktəplilərinin ağıll, diqqət, məntıqlı düşüniv və təsavur kibi intellektual qabiliyyətlərini inkişaf ettiriv;*

- qırımtatar ve çetel yazıcılarınıñ eserlerine meraq terbiyelev, umuminsaniy ahlâq degerliklerini terbiyelev.

Qayd etilgen maqsat ve vazifeler şöyle mündericeli sızıqlardan yerine ketirile: ‘Bala oquvınıñ serbestligi aqqında bilgi alamız’, ‘Oquv alışqanlığını inkişaf ettire, oquğanı añlav usullarını öğrenemiz’, ‘Eşitken mündericesine köre beraberlikte, ağzaviy iş alıp baramız’, ‘Çeşit-türlü metinlerni araştıra ve olarnen tesir etemiz’, ‘Bala kitabinen çalışuv usullarını öğrenemiz’, ‘Mediamahsulatnı araştıra ve tesirlenemiz’, ‘Oquğanımızıñ ğayrıdan yarata ve sanalaştıramız; öz metinlerimizi yaratamız’.

‘Bala oquvınıñ serbestligi aqqında bilgi alamız’ kibi mündericeli sızığı, 5 -6 sınıf talebeleriniñ mevzu ve janr ceetinden türlü bediyy edebiyatnen, türlü malümatnameli, oquv ve mediametinler, zemaneyi mediaserbestlikte malümatnı elde etüv usullarınen tanış olmaq için temel qoya. Bala oquvı serbestligi, talebelerniñ teşkilâtlandırılğan ve mustaqil oquv faaliyetiniñ qarşılıqlı tesiri olacağını köre.

‘Oquv alışqanlığını inkişaf ettire, oquğanı añlav usullarını öğrenemiz’ kibi mündericeli sızığı şöyle mündericeli taqımlarnı qaplap ala: sesnen ve içten oquvniñ keyfiyetli hususiyetlerini mükemmelleştirüv ve inkişaf ettirüv; bediyy ifadelev vastalarından mustaqil faydalanuv; manalı oquv usullarını (söz, söz birikmeleriniñ leksik manasını mustaqil añlav; tolu qıymetli tenqidiy oquv usullarını) öğrenüv; oquvniñ maqsadına köre, onıñ talil etüv, közden keçirüv, saylap aluv kibi çeşitlerinden faydalanuv.

‘Eşitken mündericesine köre beraberlikte, ağzaviy iş alıp baramız’ mündericeli sızığı ağzaviy telebelerniñ malümatnı menimsemek, talil etmek, anlatmaq ve oña qıymet kesmek, onı türlü qonuşuv vaziyetlerinde qullanmaq ve malümatnı eşitken haberden türlü haber şekillerine, diger adamlarnen edep qaidelerine riayet eterek dialog şeklinde belli bir ayatıy maqsatlarına yetişmek için qonuşmaq becerikliklerini şekillendirmesine doğrutılğan.

‘Çeşit-türlü metinlerni araştıra ve olarnen tesir etemiz’ mündericeli sızığı talebeler, bediyy eserlerni bir bütün olaraq menimsevni közde tuta: metinlerni mana, quruluş, janr ceetlerinden talil etüv, metinlerni edebiyatşınaslıq añlamalarını qullanıp (ameliy) anlatuv; oquğaninen bağı akisaluvlu tüşüncelerni beyan etmek, çeşit-türlü metinlerdeki malümatnı tenqitçe qıymet kesmek ve onı bediyatlı ve hasselik-duyğu tecribesini zengineştirmesine qullanmaq becerikliklerini şekillendirüvdir.

'Bala kitabinen çalışuv usullarını öğrenemiz' mündericeli sızıǵı talebelerde bala kitaplarını janr ve mevzu çizgilerine köre ayırmaq; kitapniñ, resimler ve malümatnameli cihazına tayanıp, tahminiy mündericesini ögünden aytmaq; malümat ceryanlarını (İnternet, kütüphane ve il.) qullanaraq, kitaplarnı mustaqil saylamaq usullarını; oquǵanniñ mündericesi boyunca özleriniñ duyǵu ve qiymet kesüv teessuratlarını baǵlı sürette beyan etmek, oquǵan kitapqa seslenüvni tertip etmek kibi becerikliklerniñ şekillendirüvini ve inkişaf ettirüvini köz öǵüne ala. Bala kitabinen çalışuv, sınıftan tıǵ oquv derslerini alıp barmaqni köz öǵüne ala. Şöyle dersler bir-eki aftada bir kere keçirilecektir.

'Mediamahsulatni araştıra ve onen tesirlenemiz' mündericeli sızıǵı öz maqsadında talebelerde türlü media ve olarda qullanılǵan oquyıcıǵa söznen ve sözsüz tesir vastaları aqqında añlamlarnı şekillendirüv ve inkişaf ettirüvni; mediavastlarnı menimsemek, talil etmek, añlatmaq, tenqidiy qiymet kesmek ve havfsız qullanmaq; özüni ifade etmek ve başqalarnen öz mediamahsulatlar yardımnen qonuşmaq alışqanlıqlar ve beceriklikler şekillendirüvini közde tuta.

'Oquǵanımızni ğayrıdan yarata ve sanalaştıramız; öz metinlerimizni yaratamız' mündericeli sızıǵı balalarniñ tasavurını, bediiy-sımlar yaratuvlı tüşünce ve nutquni inkişaf ettirüvni, söznen ve sözsüz vastalarnen türlü mustaqil seviyede icadiy mahsullar yaratuvni (metinni deñiştirüv, qoşuv, devam etüv, misallerde kösterüv; sanalaştıruvlarda, tedqiqiy leyhalarda iştirak etüv; esse, masal, şiir, tapmaca, qıssa, ikâye tizüv ve dig.) öğrenüvni közde tuta.

Sarf (şu cümleden üslübiyet), qonuşuv nazariyesi, ameliyatı ve imkânları, em de metinşınaslıq bilgileriniñ yalıñız temel qoyuv mektebiniñ uyma qaytavında ameliy hususiyeti bar, olar tek birleştirilgen kursundaki til ve edebiyat terkip eticileriniñ müitinde olur ve şu temel tasıl devriniñ esas maqsadını – aǵzaviy ve yazma nutuqni yerine ketirüvge yöneltile. Buniñnen beraber, programmada sarf (fonetika, leksikologiya, morfologiya, sintaksis) bilgilerini bir tertipke ketirip, tasıl alıcılarınıñ yazma nutquni mükemmelleştirüvi közde tutula. Ameliy hususiyetlerden ğayrı, olar umumleştirüvni taşıp, sarf bilgilerini (salâhiyetlikli yanaşuv esabına) temel tasılniñ nevbetteki qaytavda menimseybilüvnen teminley.

Programma til- ve/ ya da edebiyatşınaslıqlı degil, ille metinmerkezli yanaşuvni yerine ketirmek kibi üstünlikli aqqını bere. Bunen beraber imsellştirüv yardımnen bu, til ve edebiyat tecribesini almaǵa ve, ayrı, til ve edebiyat salâhiyetlerini ilerilemege imkân yarata.

Programmada faaliyet çeşitleri ve beklenilgen neticeler arasında, real nutuq qonuşuvniñ ilerilemesine doğrutılğan areketler saylanıp alındı (subet, munaqaşa, intervyu, online-qonuşuv ve il.), olar qırımtatar tiliniñ esas sarf qanuniyetlerini (oniñ yañı urufat, em de imlâ, orfoepik qaideler, ve umumen – edebiy til ve üslübiyet qaidelerinen birlikte) ileride bilmesine turğun meraq doğura ve şekillendire.

Derslerniñ qonuşuv hususunda (roller esasındaki oyun, sanalaştıruv, mediametinlerni qullanuv ile) alıp barması, em doğrudan-doğru iştirakçınıñ, em de közetici ya da talil eticiniñ qonuşuv medeniyetini yükseltir.

Programma oquv yıllarına baqıp qurulğan (5-ci ve 6-cı sınıflar), er yılınıñ sınırında 10 bölük qararlaştırılğan: ‘Kitap ve mektep. Dostluq’, ‘Milletimizniñ maneviy barlığı: halq ağız yaratıcılığı’, ‘Küz’, ‘Tabiat. Tabiatnı qoruv’, ‘Qış’, ‘Ana tili’, ‘Baar’, ‘Analarğa bağışlangan eserler’, ‘Tarih saifeleri. Sürgünlik’, ‘Vatan’.

Er bir bölükniñ sınırında mündericeli sızıqlarnıñ terkip eticisi – eserler cedvelidir: yani: bediiy, hususan folklor (yalnız büyük şekil janrlı) eserler, klassik ve zemaneviy (qırımtatar ve çetel edebiyatları) eserleri; alümat berici; mediametinler ve il.

Er bir bölükniñ mündericesinde tayin etilgen til mevzularınıñ öğrenilüvi, bediiy edebiyat, qonuşuv, malümat berici (haber etici) ve mediametinler yardımnen közde tutula.

5 клас

(245 годин, 6,5 год. на тиждень)

Очікувані результати навчання	Пропонований зміст навчального предмета	Види навчальної діяльності
<p><i>Bilgi alıcı / Здобувач</i> знань: - <i>kitap, oquv, kütüphanelerniñ emiyetini añlata /</i> пояснює цінність книг, читання, бібліотек; - <i>oquğan bediiy metinlerden misal ketirip, oquv üstünliklerini özüne has tasvir ete /</i> описує типовими</p>	<p><i>Til ve nutuq. İnsan ömründe tilniñ emiyeti. Nutuq ve faaliyetiniñ çeşitleri. Ağzaviy ve yazma nutuq. Nutuq talapları (mündericeligi, zenginligi, ifadeligi, mantıqlığı). Qonuşuv qaideleri. Til üslüpleri, olarnı nutuqta qullanuv röli</i> <i>Edebiyat aqqında</i></p>	<p>- <i>ders mevzularını añlata/</i> пояснює теми уроків; - <i>ikâye ete /розповідає;</i> - <i>subette (şu cümleden munaqaşalar ve tartışmalarda) iştirak ete, misaller ketire /</i> організує та бере участь в бесіді (в т.ч. дискусійній та дебатах), наводить приклади; - <i>nutayış usulını (şu</i></p>

<p>фразами власні читацькі вподобання, наводячи приклади прочитаних художніх текстів; - <i>haberniñ maqsadını tayin ete</i> /визначає мету повідомлення; - <i>öz nutuğını mükemmelleştirmesine muvafiq usullarını saylay</i> /обирає доцільні способи вдосконалення власного мовлення</p>	<p><i>Qırımtatar edebiyatı – qıymetli milliy miras. Kitap insanıñ ayatında. Mektep aqqında şiirler</i></p> <p>Remzi Burnaş ‘Meraba, mektep!’</p> <p>Üsein Şamil Tohtarğazu ‘O nedir?’</p> <p>Emil Amit ‘Çanta’</p>	<p><i>cümleden malümat ceryanlarını) qullana</i> /використовує демонстраційний метод (в т.ч. інформаційні ресурси); - <i>ğayelerni işlep çıqara</i> /генерує ідеї</p>
<p>- <i>sozuq (ince ve qalın) ve tutuq (sağır ve yañğıravıuq) seslerni ayıra ve farqına yete</i> /виокремлює та розрізняє звуки (голосні – переднього та заднього ряду; приголосні – глухі та дзвінкі); - <i>halq ağız yaratıcılığı eserlerini müellifniñkilerinden ayıra, misaller ketire</i> /розрізняє твори усної народної творчості і авторські, наводить приклади; - <i>bir qaç şiir, atalar sözü, tezayıtım, tapmacanı ezberden bile</i> /знає напам'ять (згадує) кілька віршів, прислів'їв, скоромовок, загадок; - <i>ton, temp, nağme, mantıq urğusu kibi ifadeli vastalarnı ve il. (şahsen ve oca yardımnen) qullana</i> /використовує виразні засоби: тон, темп, мелодику, логічний наголос та ін.</p>	<p><i>Ses ve arifler. Sozuq ve tutuq sesler. Elifbe. Latin urufatındaki elifbe</i></p> <p>Küz. Tabiatnı qoruv ‘Derviza’ (S. Erecepovadan)</p> <p>Tair Halilov ‘Leylekler uçıp kelirler’</p> <p>Ablâziz Veliyev ‘Küz’ (parça)</p>	<p>- <i>laf ete</i> /розмовляє; - <i>dünyanı sımalar vastasinen keşf ete</i> /відкриває світ через образи; - <i>ğayeleler doğura</i> /генерує ідеї; - <i>saylap añlata</i> /обирає, пояснює; - <i>sanalaştırma, numayış ete</i> /інсценізує, ілюструє; - <i>közetüv usulını, qullanma (derslik, hrestomatiyalarnen) çalışuv usulını qullana, gruppada (bütüin sınıf olaraq, taqımlı) usullarından faydalana</i> /використовує метод спостереження, роботу з посібником (підручником, хрестоматією тощо), застосовує групові (колективні) методи</p>

(індивідуально та за допомогою вчителя)		
<p><i>-belli bir imlâ qaideleriniñ yazma talimatını menimsey /</i> сприймає письмові інструкції щодо певних орфографічних правил / <i>türlü çeşit, janr ve üslüpte yazılğan eserlerini ayıra /</i> розрізняє художні тексти різних стилів, типів і жанрів (в т.ч. фольклорних); <i>- doğru, añlı, ifadeli oquy /</i> читає вголос правильно, свідомо, виразно; <i>- ifadeli vastlalarını doğru, añlı (sesnen) oquvni ileriley /</i> розвиває правильне, усвідомлене читання (вголос) виразних засобів</p>	<p><i>Ecalar ve imlâ qaideleri. Urğu. Bazı seslerniñ telâffuz hususiyetleri</i></p> <p><i>Halq ağız yaratıcılığından</i></p> <p><i>Halq masalları</i></p> <p><i>‘Eyilikke kemlik yapma’</i></p> <p><i>‘Altını çoq, şeñligi yoq’</i></p>	<p><i>- iza ete, lektsiya azırlay, öz bilgilerini (şu cümleden alğan tecribesi vastasinen) numayış ete /</i> пояснює, готує лекцію, презентує власні знання (в т.ч. через набутий досвід); <i>- ‘miy usumi’ni qullanave sinektik usulından faydalana /</i> використовує мозковий штурм та застосовує синектичний метод; <i>- közete /</i> спостерігає; <i>- sımanıñ imselini yarata /</i> моделює образи</p>
<p><i>- (ögrengen edebiy metinlermisalinde) müpteda ve haber gruppalarını közete /</i> спостерігає за групою підмета та групою присудка; <i>- bir qaç folklor ve edebiy eserlerniñ serleवासını, mündericesini (süjetini) bile /</i> знає назви, сюжети кількох фольклорних і літературних творів; <i>- belli bir umumiy çizgili edebiy eserlerniñ, münderice ceetten ifadeli izlengen umumiy ve ayrı unsurlarını tayin ete /</i> визначає виразно простежувані спільні і різні елементи змісту</p>	<p><i>Söz birikmesi. Cümle. Müpteda gruppası. Haber gruppası</i></p> <p><i>Dünya halqlarınıñ masalları</i></p> <p><i>‘Ne için qartlarğa ürmel’ (bulğar halq masalı)</i></p>	<p><i>- didaktik numayışlar azırlay/</i> готує дидактичну презентацію; <i>- meseleleştiriv ve dersliknen çalışuv usullarını qullana /</i> використовує метод проблематизації та роботу с підручником; <i>- oquv metinlerni, mediametinlerni saylay /</i> обирає тексти для читання, медіатексти; <i>- ifadeli oquv ve deklamatsiyausullarından faydalana /</i> застосовує метод декламації; <i>- bazı bilgilerini ozıp keçe /</i> пропедевтика; <i>- numayış ete;</i></p>

<p>подібних за певними ознаками літературних творів; - <i>telâffuz, körüvniñ, içten ve sesnen oquv vezininiñ inkişafına, aqıl ve diqqatniñ inkişafına türlü vazifeler becere</i> /виконує різні завдання для розвитку промовляння, зору, ритму читання мовчки та вголос, для розвитку пам'яті та уваги</p>		<p>- демонструє; - <i>işler(şu cümleden frontal, nezaret işlerini)azırlay, olarnı qararlaştıra, neticeler çıqara</i> / готує вправи (в т.ч. опитування, контрольні тощо), робить висновки</p>
<p>-<i>metinniñ mündericesini doğru añlay</i> / правильно розуміє зміст тексту; -<i>türlü malümat ceryanlarını qullanaraq, öz nutuğını zenginleştire</i> / збагачує власне мовлення, використовуючи різноманітні джерела</p>	<p>Metin. Metinniñ çeşitleri Edebiy masallar Ziyadin Cavtobeli ‘Bala ve ayuv’</p>	<p>- (<i>metinni</i>) <i>talil etüv ve añlatuv usulından faydalana</i> /застосовує метод аналізу та інтерпретації (тексту); - <i>körıp, yardım almay, añlap (içten) oqumaq için semereli usullarını şekillendire ve inkişaf ete</i> / формує та розвиває продуктивні види читання (мовчки) – зоровий, без допомоги, усвідомлюючи</p>
<p>- <i>cümleñiñ soydaş azalarını tapqanda, özüniñ til zevqını açıqlay</i> / виявляє власні мовні вподобання під час добору однорідних членів речення; -<i>ağzaviy malümatnı tenqit etip menimsey</i> / критично сприймає усну інформацію; - <i>onı talil ete ve sorap bile</i> / аналізує й уточнює її; -<i>mustaqil ya oca ya da diger insanniñ yardımınen, eşitken beyanniñ adiy planını tize</i></p>	<p><i>Soydaş azalı cümleler</i> Qara deñizniñ sırtı (efsane)</p>	<p>- <i>oquv esnasında (şu cümleden sesnen ya da içten) oquvniñ vezinini, tüşünüv ve diqqatını, aqlını kibi tehnika ve keyfiyetlerini inkişaf ete</i> /розвиває техніку та якості в процесі навчання та під час читання (вголос або мовчки) – ритм, мислення та увагу, пам'ять; - <i>nutuq cihazını, körüvni inkişaf etmek maqsadınen, türlü vazifelerden faydalana</i> / застосовує</p>

<p>/ складає простий план почутого повідомлення самостійно або з допомогою вчителя чи інших осіб; - <i>edebiy eserniñ esas fakt ve qaramanlariniñ ayrı müim fikirlerini ğayrıdan yaratıp, eñitkenniñ mündericesini açıqlay</i> / відтворює основні факти і окремі значущі думки, висловлювання персонажів у літературному творі, що розкривають зміст почутого</p>		<p>різноманітні завдання з метою розвитку мовленнєвого апарата, візуалізації; - <i>suallerni, planni tizdire</i> / застосовує планування, продукує питання для бесід (за змістом текстів) - <i>türlü oquv çeşitlerini qullana: talil etip/terenden añlap, üstten, saylap/araştırıp – oquvniñ maqsadına köre (er bir metinniñ çeşiti için)</i> / застосовує різні види читання: аналітичне/поглиблене, переглядове, вибіркоче/пошукове – відповідно до мети читання (для всіх видів текстів)</p>
<p>- <i>mürekkep ayırılması olğan cümleler adisesini közete</i> / спостерігає за явищем наявності складних відокремлень в реченнях; - <i>belli ukrain, qırımtatar ve çetel yazıcılarınıñ adlarını bile</i> / називає імена і прізвища відомих українських, кримськотатарських та зарубіжних письменників; - <i>oquv tehnikasını mükemmelleştire, doğurtuv, mündericeni tolusinen añlay, berilgen suallerge cevap qıdıruv maqsadinen, ğayrıdan oquv usulından faydalana</i> / застосовує прийом</p>	<p><i>Mürekkep ayırılması olğan cümleler</i> <i>Qulaqsız Alim (rivayet)</i> <i>Tüpsüz çarçaq (lâtife)</i></p>	<p>- <i>özünüñ oquv faaliyetini nezaret etmek, baalamaq becerikligini şekillendire</i> / формує уміння здійснювати самоконтроль, самооцінку власної читацької діяльності; - <i>türlü metinlerde bilmegen söz, ibare, istilalarınñ manasını añlata, altyazı, izaatlı luğat, malümatnamelerini qullana, kontekstke esaslanaraq, em de manadaş sözlerni tapıp</i> / застосовує метод пояснення (значення незнайомих слів, висловів, термінів у текстах різних видів; учить користуватися</p>

<p>перечитування з метою удосконалення, корекції техніки читання, повнішого розуміння змісту, пошуку відповідей на поставлені запитання</p>		<p>виносками, тлумачними словниками, довідниками, спираючись на контекст, а також шляхом добору контекстуальних синонімів)</p>
<p>- <i>öğrenen cümle çeşitlerini kullanarak, öz nutuğunu zenginleştirir /</i> збагачує власне мовлення, використовуючи різні види речень; - <i>eşitken metnin mündericesine göre, suallerine cevap bere /</i> відповідає на типові запитання за змістом почутого тексту; - <i>eşitken beyanın mevzu ve gayesini adıyla ibarelerden şekillendirir /</i> формулює простими фразами тему та основну ідею почутого повідомлення</p>	<p><i>Cümlelerin amaçlarına ve duygusal renkine göre çeşitleri</i></p> <p><i>İnsan ve tabiat</i> <i>Sabriye Seutova</i> <i>Fera Seferova 'Qartal'</i> <i>Zeynep Appazova</i> <i>'Yuvaçığını bozmañız!'</i></p>	<p>- <i>keşfetmeğe öğretir /</i> навчає через відкриття; - <i>gayelerini işler çıkararak (hususla metnin mevzu ve esas fikri şekillendirilgeninde) /</i> генерує ідеї (зокрема, під час формулювання учнями теми та основної думки тексту)</p>
<p>- <i>mürekkep cümlelerin çeşitleri, özünü ve diğer şahıslarının nutuğu arasındaki umumiy çizgi ve farklarını ayırır /</i> вирізняє спільні та різні риси між видами складних речень; між власним мовленням та мовленням інших осіб; - <i>bedii, ilmiy-bedii metni benimseyerek alır /</i> сприймає і розуміє художній, науково-художній текст; - <i>eşitken beyanın (ayrıca</i></p>	<p><i>Mürekkep cümlelerinin kuruluşu ve çeşitleri</i></p> <p><i>Qış. Qırım qışı</i> <i>Eşref İbrahim 'Qış'</i></p>	<p>- <i>leksiya geçire /</i> проводить лекцію; - <i>iza etüvler azırlayır /</i> пояснює; - <i>ikâye etir /</i> розповідає; - <i>meseleleştirüv usulundan faydalana /</i> застосовує метод проблематизації</p>

<p><i>küçük bediiy metinniñ, mediametin ya da oniñ parçasınıñ) qısqadan ikâye etip bere / стисло переказує фактичний зміст почутого повідомлення (зокрема невеликого художнього тексту, медіатексту або уривка з нього)</i></p>		
<p><i>- malümatniñ toluluğını tayin etip, kerek olğanda buña ait ceryanlarğa muracaat ete, eşitken metinniñ küçük parçalarından kerek yerde tsitatalar ketire /</i> визначає повноту інформації, у разі потреби звертаючись до відповідних джерел, доречно цитуючи окремі невеликі фрагменти почутого тексту; <i>- eşitken beyanni (ayrıca bediiy metin, mediametin ya da oniñ parçasını), ait til vastalarını qullanaraq ve qonuşuv qaidelerge esaslanaraq, em de olarğa riayet eterek tayin ete /</i> характеризує з використанням типових мовленнєвих засобів почуте повідомлення (зокрема художній текст, медіатекст або уривок із нього) з погляду основних правил спілкування, дотримується їх; <i>- ait qonuşuv vaziyette belli mevzudaki</i></p>	<p><i>Söz ve oniñ leksik manası. Birmanalı ve çoqmanalı sözler. Sözniñ doğru ve köçme manası. Addaş, manadaş ve qarama-qarşı manalı sözler</i></p> <p>Cian edebiyatından</p> <p><i>E.R. Raspe 'Baron Münhgauzenniñ sergüzeştleri'</i></p>	<p><i>- didaktik numayış ya da subet usulını qullana /</i> використовує метод дидактичної презентації або бесіди; <i>- metinnive il. talil etip, teñeştirip añlata /</i> пояснює (текст тощо) через аналіз, зіставлення та інтерпретацію; <i>- eşitkende olğan esas fakt, fikir ve isbatlarını tanımağa ögrete /</i> учить розпізнавати наявні в почутому повідомленні основні факти, судження та аргументи; <i>- meselelerni izar etüv oqumavını añlav, teşkerüv, umumleştirüv vastasinen teşkil ete /</i> організує проблемне навчання через осмислення, перевірку, узагальнення тощо</p>

<p><i>dialoglarını teşebbüsçisi ola ve olarğa qoltuta /</i> ініціює та підтримує діалог на відому тематику в типових ситуаціях спілкування; <i>-öz mevamını tasdiqlamaq için, bir qaç sade isbat ve misaller ketire de, olarğa ait qonuşuv vastalarını qullana /</i> наводить кілька простих аргументів і прикладів для підтвердження власної позиції, використовуючи типові мовленнєві засоби</p>		
<p><i>-öz nutuğını turğun ibareler qullanuvı sayesinde zenginleştire /</i> збагачує власне мовлення, використовуючи стійкі звороти; <i>- öz beyanını mantıqqa uyğun tize /</i> логічно структурує власне повідомлення; <i>-tanış vaziyette subetdeşlernen semereli qonuşuvları için ait söz ve sözsüz vastalarını maqsatqa uyğun qullana /</i> доцільно використовує типові вербальні та невербальні засоби в знайомій ситуації для ефективної комунікації із співрозмовниками</p>	<p><i>Turğun ibareler</i> <i>Eşref Şemi-zade ‘Qış kele’</i></p>	<p><i>-iza ete, talil ete ve añlata /</i> пояснює, аналізує та інтерпретує; <i>- bilgilerden faydalanuvni teşkil ete ve benimsev seviyesine qiymet kese /</i> організовує застосування знань оцінює ступінь засвоєння; <i>- ağzaviy haberniñ mündericesini işleybilüvni inkişaf ete /</i> розвиває уміння відтворювати зміст усного повідомлення</p>
<p><i>- söz terkibi ve söz yapılıvı birlemlerini teñeştire ve qiyaslay, isim, sıfat, fiil ve dig. söz çeşitleriniñ esas ylağamalarını bile, tapa</i></p>	<p><i>Söz terkibi ve söz yapılıvı</i> <i>Sözniñ tamrı ve negizi. Yalğama. Tamırdaş sözler. Söz yapıcı, şekil yapıcı ve söz deñiştirici yalğamalar</i></p>	<p><i>- planlaştıruv;</i> <i>- talil etüv ve teşkerüv;</i> <i>- laqırdı etüv;</i> <i>- iza etüv;</i> <i>- añlatuv;</i> <i>- numayış etüv</i></p>

<p><i>ve qullana</i> /порівнює та зіставляє морфемні та словотвірні одиниці, знає та знаходить в словах основні афікси іменників, прикметників, дієслів тощо та використовує їх;</p> <p>- <i>metinniñ cümleler, abzats, terkipli qısımları arasındaki munasebetlerini belgiley, añlata, eserdeki areketlerniñ ardi-sıralıǵını tayin ete (şahsen)</i> / встановлює, пояснює відношення між реченнями, абзацами, складними частинами тексту, визначає послідовність дій в творі (індивідуально);</p> <p>- <i>metinde esas malümatnı tapıp tayinley, öz fikrini ifade ete</i> / виділяє, визначає в текстах головне, висловлює власну думку;</p> <p>- <i>metinlerde köçme manada sözlerni, epitet, qiyas, giperbolanı tapıp, olarniñ röliñi añlata</i> / знаходить в тексті слова з переносним значенням, епітети, порівняння, метафори, гіперболи, пояснює їх роль;</p>	<p><i>Ana tiliniñ qıymeti</i></p> <p><i>Refat Çaylaq ‘Ana tilim’</i></p> <p><i>Löman Suleyman ‘Ana tilim’</i></p> <p><i>Seyran Üseinov ‘Öz tilini bilsin er kes’</i></p>	<p><i>usullarınidan faydalana</i> /застосовує методи</p> <ul style="list-style-type: none"> - планування; - розмови; - аналізу та синтезу; - пояснення; - інтерпретації; - демонстрації
<p>- <i>elektron luǵatlarnı bile ve olarnı qullana</i> / знає та користується електронними</p>	<p><i>Qırımtatar luǵatlari</i></p> <p><i>Amdi Giraybay ‘Tayçıǵım’</i></p>	<p>- <i>leksiya azırlay</i> / готує лекцію;</p> <p>- <i>eserniñ mevzusını ve esas fikrini mustaqil</i></p>

<p>словниками; <i>-metinniñ mevzusını ve esas fikrini şekillendire /</i> формулює тему та основну думку тексту; <i>- ögrenen metinlerniñ mündericesi boyunca sual ve cevaplarını şekillendire /</i> формулює питання та відповіді за змістом вивчених текстів (індивідуально); <i>- öz qonuşuvda ifadeli vastalarını qullana /</i> використовує у власному спілкуванні виразні засоби; <i>- ögrenen metinlerge öz munasebetini ifadeley, neticeler çiqara, qaramanların areketini bediiy-ahlâq ceetten talil ete /</i> виражає власну думку по відношенню до вивчених текстів, робить висновки, аналізує з естетично-моральної точки зору дії, вчинки героїв</p>		<p><i>añlap tayin etmek becerikligini inkişaf ete/</i> розвиває уміння самотійно усвідомлювати та визначати тему і основну думку твору; <i>- bediiy ifadelev vastalarını araştıra /</i> досліджує засоби художньої виразності: <i>- janr hususiyetlerini araştıra /</i> досліджує жанрові особливості: <i>- özara bağlarını añlata: yazıcı – mevzular; yazıcı – janr /</i> допомагає усвідомлювати взаємозв'язки: письменники — теми; письменник — жанр</p>
<p><i>- kelişlerniñ manasını teñeştire ve qiyaslay /</i> порівнює та зіставляє значення відмінків; <i>- eserde tasvir etilgen mevzunı, ğayesini, esas mündericeni mustaqil tayin ete /</i> визначає індивідуально тему, ідею, основний зміст того, про що описано або охарактеризовано в творі; <i>- eserniñ terkip eticilerini mustaqil tayin ete, qaramanlarını, olup keçken</i></p>	<p>İsim: türleñiv Abdulla Dermenci ‘Hırsızlıq’</p>	<p><i>-(öğrenilgen müelliflerniñ eserlerinde ifade etilgen mevzular aqqında) ikâye etiv; (metinlerniñ türlü üslup, çeşit ve janrlarını) teñeştiriv; qararlaştıricı oqutuvve talil etiv kibi usullardan faydalana/</i> застосовує методи: - розповіді(про теми, що відображені в творах вивчених авторів); - зіставлення(текстів різних стилів, типів і жанрів); - планового навчання та</p>

<p><i>vaqialarnı, yer ve vaqtını ayta ve il.</i> / самостійно визначає складові частини твору, називає героїв, події, що відбувалися, місце та час їх проведення тощо; - <i>eserniñ personajlarını, olarnıñ tipini mustaqil tayin ete, qaramanlarnıñ areketine öz munasebetini ifadeley</i> / індивідуально визначає персонажів твору, їх тип, виражає відношення до дій героїв; - <i>diñlegen metinniñ fakt, vaqiaları aqqında öz fikrini ayta</i> / висловлює власну думку про факти, події у сприйнятому на слух тексті</p>		<p>аналізу; - оцінювання</p>
<p>- <i>mülkiyet ve haberlik kategoriyalarınıñ manasını tayin ete, olarnıñ maiyetini añlata</i> /вирізняє значення категорій присвійності та присудковості, пояснює їх суть; - <i>çoqluqni teşkil ete ve muqdar birikmelerde onı qullanuv hususiyetlerini bile</i> / утворює форми множини та знає особливості її використання в кількісних (комплетивних) сполученнях; - <i>has isimlerni dođru qullana</i> / правильно використовує власні імена;</p>	<p><i>İsimlerde sayı, mülkiyet ve haberlik. Mana ceetten çeşitleri (has ve cıms, canlı ve cansız)</i></p> <p><i>Tair Halilov ‘Aqbardağ’</i></p> <p><i>Ablâziz Veliyev ‘Qırım baari’</i></p>	<p>- <i>qararlaştırıv ve tertipleştirüv</i>; - (<i>bala edebiyatınen tanış oluv, metin mündericesinde oriyeñtir tutuv alışqanlıđını mükemmelleştirerek) derslik ve dig.-niñ üstünde çalıřuv</i>; - <i>ikâye etüv ve (řu cümleden taqımlı) laqırdı etüv</i>; - <i>numayıř etüv usullarından faydalana</i> /використовує методи: - планування та систематизації; - роботи над підручником тощо (удосконалюючі навички ознайомлення з дитячою літературою,</p>

<p>- <i>canlı ve cansız isimlerge doğru sual bere /</i> розрізняє живі та неживі іменники; - <i>metinlerde ikâye, tasvirlev unsurlarını tapa /</i> знаходить в текстах елементи розповіді, опису</p>		<p>орієнтації в змісті текста); - розповіді та розмови (в т.ч. колективної); - демонстрації</p>
<p>- <i>sıfatnıñ hususiyetlerini bile, tayin etilgen çizgilernen teñeştire ve qıyaslay /</i> спостерігає, порівнює та зіставляє особливості прикметника за визначеними ознаками; - <i>oquğannıñ mevzusını tayin ete, mündericesini añlay /</i> визначає тему, розуміє зміст прочитаного; - <i>areket etken personajlarnı aytıp, müellifnıñ mevamına: oquyıcınıñ şahsiy munasebetine köre birleştire /</i> називає персонажів, що беруть участь в дії, групуючи їх за позицією автора, за власним відношенням читача; - <i>stıyntıqqa, cıltlarğa angi baplar kirgenini, münderice yardımnen, mustaqıl tayin etip ayıra /</i> визначає, виділяє індивідуально за допомогою змісту, які глави увійшли в збірки, в різні томи; - <i>oquğan metinnıñ mündericesini qısqadan ve meraqlı haber ete /</i></p>	<p>Sıfat: <i>umumiyy manası, deñişmemezligi, yapıluvi</i></p> <p>Cıan edebiyatından E. Seton-Tompson 'Küçük vahşiyler'</p>	<p>- <i>oquğan bediyy eserge baa qoyıp, gerekli tsitatalar ketirip, isbatlav usulını qullana /</i> використовує метод аргументації (власної оцінки прочитаного художнього тексту, наводячи доречні цитати); - <i>sanat eserlerine seslene /</i> рецензує твори мистецтва; - <i>(suretni ve il.) tasvir etiv, (serleva, münderice esabına) tezleştiriv usulından faydalana, qısqa malumat tize /</i> застосовує метод опису(за картиною тощо), оптимізації (за рахунок заголовку, змісту), складає анотацію</p>

<p>коротко та цікаво повідомляє зміст прочитаного тексту</p>		
<p>- <i>sıfat dereceleri adisesini añlay, ayıra ve qullana</i> / вирізняє явище якісного та кількісного порівняння на рівні прикметників; - <i>esas til normalarına uyğunolğan, has yazma metinlerni yaratıp numayış ete</i> / згідно з основними мовними нормами створює та презентує типові письмові тексти; - <i>uyğun bediyy tasvirlev vastalarını tapa</i> / добирає доречні типові засоби художньої виразності; - <i>mahsus qorçalanğan sayılı servis ve içtimaiy ağlarda küçük, has bir haberler yaza</i> / пише невеликі типові повідомлення на спеціальних захищених цифрових сервісах і в соціальних мережах</p>	<p><i>Sıfat dereceleri (şu cümleden azlaştırma ve quvetlendirme şekilleri)</i></p> <p><i>Yusuf Bolat ‘Tufanda qalğan qoy sürüsi’</i></p>	<p>-<i>eserni deñiştiriv, qoşuv, nutuq tasvirlevinen bağlı iş ve vazifelerni azırlay</i> / готує вправи та завдання (зі зміни, доповнення, мовленнєвого зображення твору); - <i>kontentke yañı personaj, yañı vaqialarnı qoşuv usulından faydalana</i> / застосовує метод додавання (контенту новим персонажем, новою подією); - <i>online-müitte belli, öz ömür tecribesi, oquvı, üstünlüklerinen bağlı bir mevzuda beraberlikte munaqaşalar keçirmege ögrete</i> / навчає дискусію в онлайн-середовищі на відому тематику, пов'язану з власним життєвим досвідом, навчанням, уподобаннями тощо</p>
<p>- <i>munasebetçilerni manaca ve idare etici kelişlerine köre ayıra ve nutqunda doğru ve yerinde qullana</i> / вирізняє післяйменники за значенням та функцією, доцільно використовує їх у власному мовленні; - <i>metinge semereli suallerni şekillendire; metinde müellifniñ suallerini, oquyıcılarğa muracaatını ayıra; olarnıñ maiyetini añlata</i> /</p>	<p><i>Munasebetçiler ve olarnı idare etici kelişler</i></p> <p><i>Alyana Osmanova ‘Aziz ana’</i></p> <p><i>Seyare Mecitova ‘Anamı hatırlayım’</i></p>	<p>- <i>didaktik prezentatsiya, iza etiiv, közetiv usullarını qullana</i> / використовує методи дидактичної презентації, пояснення, спостереження; - <i>(mündericeniñ umumiy, emotsional menimsemekni izar etmesine; metinniñ teren añlamasına, ayrı metin qısımları arasındaki mana ceetinden bağlarnı tayin etmesine; müellifniñ sualleri ya da muracaat</i></p>

<p>формулює продуктивні запитання до тексту; виокремлює в тексті авторські запитання, звернення до читача; пояснює їх суть;</p> <p>- <i>metinde tasvirlengen sima, vaqialar ve özüniñ ömür tecribesi arasında paraleler keçire /</i> проводить паралелі між образами та ситуаціями, зображеними в тексті і власним життєвим досвідом;</p> <p>- <i>tilde has vastalar yardımnen, bediyy eserdeki personajlarnıñ emotsional alını, tavir ve areketlerini sabırlı tasvir ete /</i> характеризує типовими мовними засобами емоційний стан персонажів у художньому тексті, їх поведінку та вчинки, виявляючи толерантність;</p> <p>- <i>oqulğan metin doğurğan duyğularını, teessuratını, insan tasvirine, vaqialarğa, adise, al ve dig.-ge munasebetini, has aytilmalarnen qullanaraq aǵzaviy ve/ya da yazma şekilde ifadeley /</i> висловлює в усній та/або письмовій формі власні почуття, враження, викликані прочитаним текстом, ставлення до зображених людей, подій, ситуацій, явищ тощо, використовуючи</p>		<p><i>etiivleri oquyıcını metinnen, metinniñ müellifinen dialog şeklinde tesirlenmege celp etkenini añlatmasına)bilgi aluv ve duyğular vastasinen bilgi elde etiiv usullarından faydalana</i> /застосовує пізнавальний та чуттєво-пізнавальний метод (на виявлення загального, емоційного сприймання змісту; на поглиблене розуміння тексту, встановлення смислових зв'язків між окремими частинами тексту та ін.; пояснення, що авторські запитання чи звернення спонукають до діалогічної взаємодії читача з текстом, автором твору)</p>
--	--	--

типові фрази		
<p>- <i>sayı aqqında bilgilerni öz nutquni mükemmeləştirmek için qullana</i> /використовує знання про числівник для вдосконалення власного мовлення;</p> <p>- <i>bastırılıp çıkarılğan ya da sayılı metin malümatı ceryanını esas terkip eticileriniñ (serleva, münderice, qısqa malümatınıñ) vazifeleri aqqında suallerine cevap bere, bediiy metin quruluşınıñ terkip eticilerini ayıra</i> / відповідає на запитання щодо функцій основних складників друкованого чи цифрового текстового джерела інформації (заголовка, змісту, анотації, бібліографічних даних тощо), розрізняє складники структури художнього тексту;</p> <p>- <i>seber ve aqibet bağlarını tapıp añlata</i> / знаходить і пояснює причиновонаслідкові зв'язки;</p> <p>- <i>mediametinniñ gerek unsurlarını tesbit etip, yazısını ayrı bir grafikiy belgiler yardımnen tezleştire</i> / фіксує потрібні елементи медіатексту, оптимізуючи написане за допомогою окремих графічних позначок;</p> <p>- <i>oquğan metinniñ</i></p>	<p><i>Miqdar ve sıra, pay ve tahminiyy sayılar</i> Sayılarını diger fen derslerinde qullanuv</p> <p>Sürgünlük</p> <p>Gülzar Dermenci 'Siziñ qabaatıñız yoq!'</p>	<p>- <i>didaktik prezentatsiya usulından faydalana</i> /застосовує метод дидактичної презентації;</p> <p>- <i>ikâye ete, lektsiya azırlay</i> / розповідає, готує лекцію;</p> <p>- <i>meseleleştirüv, misal ketirüv, közetüv, planlaştırıv usullarını qullana</i> / використовує методи проблематизації, прикладу, спостереження, планування;</p> <p>- <i>munaqaşalar, yazma işler keçire, aǵzaviy qıymet kese</i> / проводить дискусію, вправи (письмово), оцінює (усно)</p>

<p>(<i>hususan bediîy metin, mediametin ya da kısmınıñ</i>) <i>qaidelerine köre öz mediamahsulını (videorolik, blog ve il.) yarata / за мотивами прочитаного тексту (зокрема художнього тексту, медіатексту чи уривка з нього) створює власний медійний продукт (відеоролик, блог тощо)</i></p>		
<p>- <i>bağlayıcı ve modal söz çeşitlerini kuruluşına, manasına, vazifesine ve kullanımına köre ayıra / розрізняє основні групи сполучника та модальних частин мови за будовою, значенням, функцією та використанням;</i> - <i>metinde bediîy vastalarını (kıyas, epitet, mecaz, diger troplarnı) ayıruv, olarnıñ, oquğanı menimsegende rölünü añlata / виділяє художні засоби в тексті (порівняння, епітети, метафору, інші тропи), пояснює їх роль в сприйнятті прочитаного;</i> - <i>söz sımasını, kreativ fikir etüvni; qafiyeni inkişaf ettirüvnen bağlı işler yapuvni, ikâyeler tizüv becerikligini, sımalar yardımınen (belli ve belli olmağannı birleştirip) nutuq ilerilevini şekillendire / формує словесний</i></p>	<p><i>Bağlayıcı: çeşitleri, cümledeki vazifesi</i></p> <p><i>Modal söz, nida ve derecelikler: manaları, cümledeki yeri ve vazifesi</i></p> <p><i>Vatan aqqında</i></p> <p><i>Ablâziz Veliev ‘Qırım armutları’, ‘Qırımum’ (yır)</i></p> <p><i>Aliye Kence-Ali ‘Deñiz’</i></p>	<p>- <i>tasavurnı, icadiy fikir etüvini ve nutuğını inkişaf etmek için türlü vazife, işler şekillendire / формує різноманітні завдання, вправи на розвиток уяви, творчого мислення та мовлення;</i> - <i>keşf etip öğrenüvden faydalana, yani: özü ve talebelerniñ oquğanını, körgezmelikten (resim, suret, muzıkadan) faydalanuv esabına, yañı malümat, yañı baqışnen muayenleştire ve tamamlandıra;</i> - <i>zastosovue navçannıya çerez vıdkrıtıya, a same: konkretizue ta popovnuoe pročıtane (vlasne ta ucnıya) novou informacıeu, novım bacennım iz zastosuvannım ilüstrativnogı materialu (malünoq, portret, muzıka);</i> - <i>mediamahsulını: televizion, radio, jurnal, gazet, internet saytlarını ve il. araştıruv; öz</i></p>

<p>образ; креативне мислення; вміння складати розповіді; розвиток образного мовлення (з поєднанням відомого з невідомим), виконує вправи на розвиток римування;</p> <p>- <i>öz mevamını, has bir til vastalarından kullanaraq sabırlı qorçalağanda, diqqatını munaqaşa iştirakçılarının umumi ve ayrı fikirlerine celp ete /</i> толерантно обстоює із використанням типових мовних засобів власну позицію, зосереджуючись на спільних і відмінних думках учасників дискусії;</p> <p>- <i>sayılı müitteki diger şahıslardan iş birliğini alıp bararaq, havfsızlığını tüşüne /</i> взаємодіє з іншими особами у цифровому середовищі, дбаючи про безпеку;</p> <p>- <i>online iş birliğini alıp baruvda akademik fazilet esaslarına riayet ete /</i> дотримується принципів академічної доброчесності під час онлайн-взаємодії;</p> <p>- <i>kitap, temaşa, vaqianın reklamasını, berilgen algoritme esaslanıp (gruppada, şahsen) yarata /</i> створює рекламу книги, вистави, події за алгоритмом (у групі, індивідуально);</p> <p>- <i>reklamı insan</i></p>		<p><i>bağışlarını, ğayelerini, qandıruvlarını ikâye etüv ve añlatuv; özleriniñ ve oqulğanniñ, türlü yanaşuvlı körülgenniñ esasında (öz fikrini isbatlaraq) ikâyeler yaratuv usullarını qullana</i> /використовує метод дослідження (медіа продукції: телебачення, радіо, журналів, газет, інтернет-сайтів тощо), розповіді та пояснення (власних поглядів, ідей, переконань; через створення розповідей, історій за прочитаним, побаченим з різним ставленням (доводячі свою думку)</p>
---	--	---

<i>areketlerine tesir etkenini talil ete / анализуєвплив реклами на вчинки людей</i>		
--	--	--

Ezberlev için:

‘Boztorğay’, ‘Qalaylı qazan’ (yırlar)

Beşik yırları, tapmacalar, atalar sözləri, çıñ ve maneler

Ana tili aqqında 2 şiir (parça)

Vatan aqqında: A. Veliyev ‘Qırım’ (yır) ve daa bir şiir (parça)

Sınıftan tış oquv için eserler:

‘Tuvarcınıñ aqıllı qızı’, ‘Hırsız qarğa ve ayneci tilki’ masalları

E. Dermenci. ‘Ayneci tilkiniñ ölümü’

M. Nuzet. ‘Ana ile bala arasında’, ‘Özen’

E. Şemi-zade. ‘Gece’, ‘Aqşam deñiz yalısında’

C. Ametov. ‘Unutılmaycaq baar’

B. Mambet. ‘Kim qorqaq’, ‘Qulaqsız’, ‘Bağçada’, ‘Yurt’

A. Veliyev. ‘Sabancı’ (parça)

M. Aliyev. ‘Bir yutum suv’

R. Fazıl. ‘Navrez’, ‘Ya meraba!’

Nüzet Ümerov ‘Anama bahşış’, ‘Anamniñ duası’

E. Fazıl. ‘Anay’, ‘Oca’, ‘Bülbül’

İ. Paşi. ‘Bizim qoranta’

S. Murtazayev. ‘Roman Qoş degil, Orman Qoş’

N. Ametova. ‘Beyaz ötmek’

S. Mecitova. ‘Menim anam’

S. Vapiyev. ‘Turnalar’

İ. Asanin. ‘Vatan’

A. Adil. ‘Bizim Vatan’

‘Deñizci Sindbad’ (arap masalı)

G.H. Andersen. ‘Qar qraliçesi’

Mark Tven. ‘Gekilberi Finniñ sergüzeştləri’

R. Kipling. ‘Maugli’

A. Lindgren. ‘Peppi-Uzunçorap’

6 клас

(245 годин; 6,5 год. на тиждень)

Очікувані результати навчання	Пропонований зміст навчального предмета	Види навчальної діяльності
<p>Bilgi alıcı/ Здобувач знань: - <i>mana ceetten türlü zamir qruppalarınıñ vazifesini becerüvnen bağılı bilgilerini özüniñ nutqını mükemmelleştirmek için qullana</i> /використовує знання про функціонування різних за значенням груп займенників для вдосконалення власного мовлення; - <i>özüniñ oquyıcılıq zevqını has bir ibarelernen tarif etip, oquğan bediiy metinlerden misaller ketire</i> / описує типовими фразами власні читацькі вподобання, наводячи приклади прочитаних художніх текстів</p>	<p><i>Zamir: mana ceetten hususiyetleri. Şahıs, işaret, özlük, belgisizlik ve yoqluq zamirleri</i> Edebiyat – bilgi ve edep çoqrağı Qadır Veliyev <i>‘Kitapniñ monologı’</i> Abdulla Dermenci <i>‘Murat ve Tair’</i></p>	<p>Oca / Учитель: - <i>leksiya azırlay</i> / готує лекцію; - <i>oqumaq için metinlerni saylay</i> / обирає тексти для читання; - <i>laqırdı ete</i> / розмовляє; - <i>meseleleştirüv usulından faydalana</i> / застосовує метод проблематизації</p>

<p>- <i>sual-nisbiy, ayırıcı-umumleştirici zamirlerni ayıra, şu cümleden sintaktik vazifeleriniñ farqına bara</i> / виокремлює та розрізняє питальні та відносні, означні та узагальнюючі займенники, в т.ч. їх функціонування;</p> <p>- <i>türlü üslüp, çeşit ve janrlı bediyy metinlerni ayıra</i> / розрізняє художні тексти різних стилів, типів і жанрів;</p> <p>- <i>edebiy eserlerniñ belli bir çizgilerine köre oşağan, ifadeli izlengen umumiy ve ayrdı etici mündericeniñ unsurlarını tayin ete</i> / визначає виразно простежувані спільні і різні елементи змісту подібних за певними ознаками літературних творів</p>	<p><i>Sual-nisbiy, ayırıcı-umumiyleştirici zamirlerni qullanuv hususiyetleri</i></p> <p>Rıza Halid ‘Küz’</p> <p>Rıza Fazıl, Lütfiye Sofudan ‘Derviza’</p>	<p>- <i>leksiya azırlay</i> / готує лекцію;</p> <p>- <i>dersliknen (qullanma, hrestomatiya ve il.) çalışuvnu qullana</i> / використовує роботу з підручником (посібником, хрестоматією тощо);</p> <p>- <i>didaktik numayış usulından faydalana</i> / застосовує метод дидактичної демонстрації</p>
<p>- <i>belli ukrain, qırım tatar, cetel edebiyatı yazıcılarınıñ adını ayta</i> / називає імена і прізвища відомих українських, кримськотатарських та зарубіжних письменників;</p> <p>- <i>ocanen beraber çalışmaq alışqanlığını şekillendirerek, bediyy eserniñ maiyetini, söz, şekil, sesler yardımnen tarif etmesini talil etüv yolunen ögrene ve oña siñe</i> / формує навички</p>	<p>Furuncı (rivayet)</p>	<p>- <i>añlata</i> / пояснює;</p> <p>- <i>közetüv ve tayin etüv usullarından faydalana; oquğanını talil etüv alışqanlığına ögretip, bediyy sözümüzniñ dülberligini qayd ete</i> / застосовує методи спостереження та встановлення (наприклад, слівіз прямим та переносним значенням, пояснюючі їх значення); метод аналізу (навчає навичкам аналізу прочитаного, з метою підкреслити красу художнього слова)</p>

<p>колективної роботи с вчителем з метою вивчення, проникнення в суть художнього твору шляхом аналізу опису за допомогою слова, форми, звуків</p>		
<p>- <i>semerele içten oquv usullarını bile</i> / знає продуктивні методи читання мовчки; - <i>özünüñ oquyıcılıq zevqını has bir ibarelernen tarif etip, oquğan bediyy eserleriden misal etip ketire</i> / описує типовими фразами власні читацькі вподобання, наводячи приклади прочитаних художніх текстів; - <i>oquğanı aqqında malümatnı öz tecribesinen teñeştirip, kerek olsa metinni (hsuussan bediyy metin, mediametin ya da onıñ parçasını) ğayrıdan oquv</i> / зіставляє інформацію про прочитане із власним досвідом, у разі потреби перечитуючи текст (зокрема художній текст, медіатекст або уривок із нього); - <i>edebiy eserniñ mündericesi ya da diger, oña añlayışlı terkip eticileriniñ (tsitata, parçalar, epizod, personajlarnıñ</i></p>	<p><i>Fiiil:</i> <i>umumiyy manası, musbet ve menfiy şekilleri. Şimdiki zamanda tüslenüvi</i></p> <p><i>Qırımtatar halq masalları</i></p> <p>‘Yalancı’,</p> <p>‘Bülbül’</p>	<p>- <i>misal ketirüv usulından faydalana (oquğanda ifadeli vastalar: ton, temp, mantıq urğusını ve il.; telâffuz, diqqatnı, sesnen ve içten oquğanda vezinni, aqılta tutmaqñ ileriletmek için türlü vazifeler qullana);</i></p> <p>- застосовує метод прикладу (використовує під час читання виразні засоби: тональність, темп, логічний наголос тощо; різні завдання для розвитку артикуляції, уваги, ритму під час читання вголос та мовчки, розвитку пам’яті);</p> <p>- <i>metinlerni oqumaq için saylay</i> / обирає тексти для читання;</p> <p>- <i>metinni talil etüv ve añlatuv usullarından faydalana</i> /застосовує метод аналізу та інтерпретації тексту;</p> <p>- <i>mündericeni umumen, emotsional menimsemekni izar etüv, mündericeni terence añlav, mana ceetten metinniñ ayrı qısımları arasındaki bağñıtayin etüv kibi bilgi elde etüv suallerini şekillendirmek, müellif sualleriniya da muracaat qoyucılı metin, eserniñ müellifinen dialogik tesirlenüvge davet etkenlerini añlatuv becerikligini inkişaf etmek için algoritmleştirüv</i></p>

<p><i>areketiniñ) şahsiy inkişafi için öz ihtiyacına aenkdeşligini köstere / виявляє суголосність змісту або інших зрозумілих йому компонентів літературного твору (цитат, уривків, епізодів, вчинків персонажів тощо) із власними потребами для особистісного розвитку</i></p>		<p><i>usulından faydalana;</i> - застосовує метод алгоритмізації за для розвитку міння формулювати пізнавальні запитання на виявлення загального, емоційного сприймання змісту; на поглиблене розуміння тексту, встановлення смислових зв'язків між окремими частинами тексту та ін.; пояснювати, що авторські запитання чи звернення спонукають до діалогічної взаємодії читача з текстом, автором твору</p>
<p><i>- öz nutupiniñ maqsadına uyğun şekillerini, ögrenen fiil zamanlarınıñ (adiy ve mürekkep) şekilleri esabına saylay / обирає доцільні способи вдосконалення власного мовлення за рахунок вивчених форм часу (простих та складних); - oquv tehnikasını mükemmelleştiriv, doğurtuv, mündericesini toluca añlav, berilgen suallerge cevap tapmaq için araştırıv maqsadınen ğayrıdan oquv usulından faydalana / застосовує прийом перечитування з метою удосконалення, корекції техніки читання, повнішого розуміння змісту,</i></p>	<p><i>Fiil zamanları</i> <i>'Bağçasaray böyle peyda oldı' (efsane)</i></p>	<p><i>- türlü oquv çeşitlerinden faydalana: talil etip/terenden añlap, üstten, saylap/araştırıp – oquv maqsadına köre(metininiñ episi çeşitleri için) / застосовує різні види читання: аналітичне/поглиблене, переглядове, вибіркоче/пошукове – відповідно до мети читання (для всіх видів текстів); -talebelerniñ oquv faaliyetini özleri nezaret etüv, baalav becerikligini teminley / забезпечуєсамоконтроль, самооцінку власної читацької діяльностіучнів; -talebelerniñ, personaj areketleriniñ sebebini añlamaları, müellifniñ tasvir etkenine mevamını açıklamaları, eser qaramanlarınıñ vaziyetini izar etip qıymet kesmeleri için talil etüv ve misal ketiriv usullarını qullana / використовує аналітичний метод та метод</i></p>

<p>пошуку відповідей на поставлені запитання; <i>-oquğan metinlerniñ (hususan bediyy eser, mediametin ya da parçasınıñ) mevzusına köre öz mediamahsulını (mülfilm, adiy teatr sanalaştırıv, videorolik, blog ve il.) yarata /</i> за мотивами прочитаного тексту (зокрема художнього тексту, медіатексту чи уривка з нього) створює власний медійний продукт (мультфільм, просту театральну сценку, відеоролик, блог тощо)</p>		<p>прикладу за для розуміннячними мотивів вчинків персонажів, виявлення авторської позиції щодо зображеного, виявлення й оцінки стану героїв твору</p>
<p><i>-fiil derecelerini kullanabiliüv keñligini numayış ete /</i>демонструє здатність використання діапазону дієслівного стану; <i>- türlü üslüp, çeşit ve janrlı metinlerni ayıra /</i> розрізняє тексти різних стилів, типів і жанрів; <i>-mustaqil ya oca ya da diger şahıslar yardımınen, türlü üslüp ve janrğa ait oquv metinlerini saylay, saylavını adiy ibarelernen añlata /</i> обирає для читання самотійно або з допомогою вчителя чи інших осіб тексти, які належать до різних стилів і жанрів,</p>	<p><i>Fiil dereceleri</i> <i>Cemil Kence</i> <i>‘Çoçamiy torğay’</i> <i>Fera Seferova</i> <i>‘Aqqular’</i> <i>Subhi Vapiyev</i> <i>‘Turnaçıq’</i></p>	<p><i>- didaktik prezentatsiya ve imselleştirüv, lektsiya, işlerni azırlay, añlata /</i> готує дидактичну презентацію та моделювання, лекцію, вправи; пояснює; <i>- bediyy ifadelev vastalarını araştırıv usulından faydalana /</i> застосовує метод дослідження (засобів художньої виразності)</p>

<p>простими фразами пояснює свій вибір; - <i>metinniñ mündericesinde tabiat, insanniñ tıř qıyafeti, diger mahlüqlarnıñ bediyy tasvirini tapa; olarnıñ eserdeki rölünü añlata</i> / знаходить у змісті тексту художні описи природи, зовнішності людини, інших істот; пояснює їх роль у творі</p>		
<p>- <i>metindeki ve il. şaraitine öz munasebetini qoşuv imkânlarını qullana (fiil meyilleri vastasinen)</i> /використовує знання про власне відношення до дійсності (через граматичний спосіб) в тексті тощо; - <i>bastırılğan ya sayılı metin malümatı ceryanındaki esas terkip eticileriniñ (serleva, münderice, qısqa malümat, qullanılğan edebiyat ve il.) vazifeleri boyunca suallerge cevap bere, bediyy eserniñ terkip eticilerini ayıra</i> / відповідає на запитання щодо функцій основних складників друкованого чи цифрового текстового джерела інформації (заголовка, змісту, анотації,</p>	<p><i>Fiil meyilleri</i> <i>Z. Albatlı ‘Qara qıř’</i> <i>Aliye Veliulla ‘Cıyın’</i></p>	<p>- <i>didaktik prezentatsiya ve imselleştirüv, lektsiya, işlerni azırlay</i> / готує дидактичну презентацію та моделювання, лекцію, вправи; - <i>(metinniñ mevzusını ve esas fikrini şekillendirmeleri; planlarını mustaqil tizip, oquğan metinlerniñ taqdiminde qullanmaları; ögrenen metinleniñ mündericesine ait sual ve cevaplarını ocanen birlikte ve şahsen şekillendirmeleri, sebep ve aqibetler arasındaki bağıny tapıp añlatmaları, metinde esas saymevzularny ayırmaları, metinni beyan etmege (tafsilâtlı, qısqadan, saylap)bilmeleri için) laqırdı, ikâye etüv, işler tertip etüv, planlaştırma oquv usullarını qullana</i> /використовує методи розмови, розповіді, вправи, планового навчання (через формулювання чинями теми та основної думки тексту; самостійного складання ними плану, які використовують для</p>

<p>бібліографічних даних тощо), розрізняє складники структури художнього тексту; - <i>adise, vaqialarnı, şahıslar areketiniñ sebebini tayin ete ve has-hususiyetlerini köstere</i> / визначає і характеризує події, явища, мотиви вчинків дійових осіб; - <i>neticelerni metin talil etip şekillendire</i> / формулює висновки на основі аналізу текстів</p>		<p>презентації прочитаних текстів; формулювання питань та відповідей за змістом вивчених текстів, через знаходження і пояснення причиновонаслідкових зв'язків (разом та індивідуально), виокремлення основних мікротем в тексті; за для вміння переказувати текст (докладно, стисло, вибірково) в залежності від мети тощо)</p>
<p>- <i>yardımcı fiıllerniñ mana ve vazifelerini ayıraraq, öz nutqunda hatalarğa yol bermeyüv usullarını tayin ete</i> /визначає засоби запобігання помилкам у власному мовленні, виокремлюючи значення та функції допоміжних дієслів; - <i>belli mevzuda, adiy qonuşuv vaziyetindeki dialoglarnıñ teçebbüsçisi ola ve qoltuta</i> / ініціює та підтримує діалог на відомому тематику в типових ситуаціях спілкування; - <i>digerlerniñ tüşüncesine öz munasebetini, eşitken malümatniñ tam olmağanına ya qarşılıqlı olğanına ya da olarnı yeterli añlamağanına köre,</i></p>	<p><i>‘Olmaq’ ve ‘etmek’ kibifil terkip eticileri. Mürekkep fiıller</i> Ana tilim – ğururım Remzi Burnaş <i>‘Tuvğan tilim’</i> Ğafar Bulġanaqlı <i>‘Ana tilim’</i></p>	<p>- <i>numayış, işler tertip etüv, añlatuv, misaller ketirüv usullarını qullana</i> / використовує демонстраційний метод, вправ, пояснення, прикладу; - <i>qısmen araştıruv usulından faydalana (janr hususiyetlerini tedqiq etkende, özara baĝlarını tayin etkende:</i> <i>yazıcı – mevzu(lar); yazıcı – janr)</i> /частково застосовує метод дослідження(жанрових особливостей); за для усвідомлення взаємозв'язків: письменники – теми; письменник – жанр; - <i>(eserde esas vaqialarnı tayin etmek, ilerimesiniñ dinamikasını añlatmaq, vaqialar, faktlar arasındaki baĝlarnı metinniñ mündericesine esaslanıp tayin etmek; eserniñ baş ve ikinci dereceli qaramanlarını tayin etmek, personajlarnı baş qaramanına nisbeten ayırmaq;</i></p>

<p><i>hayıraq bildire /</i> доброзичливо висловлює своє ставлення до думок інших осіб, зважаючи на неповноту або суперечливість почутої інформації чи недостатнє розуміння її; <i>-öz nutuđı ve diger şahıslarınıñ nutuđı arasındaki tesir etip körülgen umumiy ve türlü çizgilerni ayıra, öz nutuđını bediiy eserler oquđanı, luđat ve malümatnameli ceryanlarnen çalışqanı sayesinde zenginleştirir /</i> виокремлює виразно помітні спільні та різні риси між своїм мовленням і мовленням інших осіб, урізноманітнює власне мовлення завдяки читанню художніх творів, роботі із словниками та довідковими джерелами; <i>-belli bir ayatıy ya da oquv esnasında semereli qonuşuvğa yardım ya da keder etken, ayrı has- hususiyetlerni büña ait ibarelernen taiyn ete /</i> визначає типовими фразами окремі характерні особливості, що сприяють або заважають ефективній комунікації у відомих</p>		<p><i>personajını areketine, tavrına köre tariflemek, bu aqta özüniñ qıymet kesici tüşüncelerini bildirmek becerikliğini mükemmelleştirme için)</i> <i>közetüv ve talil etüv usulınıdan faydalana /</i>застосовує метод спостереження та аналізу (за для вдосконалення в учнів умінь визначати основні події у творі, пояснювати динаміку їх розвитку; установлювати взаємозв'язки між подіями, фактами, спираючись на зміст тексту; визначати головних і другорядних героїв твору; розрізняти персонажів у ставленні їх до головного героя); розвивати в них уміння характеризувати персонажа за його вчинками, поведінкою, висловлювати власні оцінні судження щодо цього</p>
--	--	---

<p>життєвих або навчальних ситуацiях; <i>-bir qaç sade isbat ketire ve, öz mevamını tasdiqlaması için, has nutuq vastalarını qullanaraq, öz baqışlarını, fikir, qandıruvlar, misallerini bildire ve qorçalay /</i> наводить кілька простих аргументів і висловлює і обстоює власні погляди, ідеї, переконання, приклади для підтвердження власної позиції, використовуючи типові мовленнєві засоби; <i>-öz beyanını mantıqqa uyğun qura /</i> логічно структурує власне повідомлення; <i>-nutuq üslubini, qonuşuv şaraitlerine ve has bir vaziyetke nisbeten saylay /</i> добирає стиль мовлення відповідно до умов спілкування в типових ситуацiях</p>		
<p><i>- fiil şekillerini teşkil etüvde konstruktiv areketlerge qabiliyeti bar olğanını numayış ete /</i> демонструє здатність до конструктивних дій в процесі утворення дієслівних форм; <i>- diñlep menimsenilgen metindeki fakt, vaqialar aqqında öz tüşüncesini</i></p>	<p><i>Fiil</i> yapıcı yalğamalar <i>Memet</i> <i>Nuzet ‘Köylüniñ şanı’</i> <i>Fera Seferova</i> ‘İnsan yedi tiz ecdadını bilmek gerek’</p>	<p><i>-qullanma (derslik)nen çalışıvdan faydalana, añlata, işler azırlay /</i> застосовує роботу з посібником (підручником), пояснює, готує вправи; <i>- közetüv, keşf etip öğretüv, laqırdı etüv usullarından faydalana (tasavurlarını, icadiy tüşünüv ve qonuşuvlarını inkişaf etken işler yaptıruv yolunen</i></p>

<p><i>bildiriv</i> / висловлення власної думки про факти, події у сприйнятому на слух тексті; - <i>diñlegen metinniñ mündericesi boyunda qıymet kesici tüşüncelerni bildirmek becerikligini inkişaf ettiriv</i> / розвиток умінь висловлювати оцінні судження щодо змісту прослуханого тексту</p>		<p><i>icatlarını rağbetlendire; oquğanlarını muayyenleştire ve yañı körgezmeli (resim, suret, muzıka esabına) malümat, baqış qoşa; sımanı türlü vazifeler beceriv yolunen ayırmağa yardım ete; körünti/mecazlıq (obrazlılıqı) sanat vastasinen inkişaf ettire; söz sımasını şekillendirte; icadiy yanaştıra; qafıye, ikâye tizmek becerikligini arttırğan işlerazırlay; mecaziy (belli ve belli olmağannı birleştirgen) tilini inkişaf ettire; metinde bediiy vastalarını (qıyas, epitet, mecaz ve il.) ayırmağa, oquğannı tasavur etkende rolünü añlatmağa öğretmekni devam ete);</i></p> <p>- застосовує методи спостереження, навчання через відкриття, розмови (знаходить в учнів стимули до творчості шляхом виконання різноманітних завдань, вправ на розвиток їх уяви, творчого мислення та мовлення; допомагає конкретизувати та поповнювати прочитане новою інформацією, новими баченнями із застосуванням ілюстративного матеріала (малюнок, портрет, музика); виділяти образ в прочитаному шляхом відпрацювання різноманітних завдань;розвивати образність через взаємодію з мистецтвом; формувати вербальнийобраз; творче занурюватися; виконувативправи на риму,</p>
---	--	---

		вміння складати розповіді; розвивати образну мову(що поєднує відоме з невідомим); виділяти художні засоби в тексті (порівняння, епітети, метафори тощо), пояснювати їх роль в сприйнятті прочитаного
<p>- <i>ağzaviy haberniñ mündericesi müitinde olğan ifadeli vastalar şekillerini köstere, ve has ibarelernen bu bağrı añlata</i> / вказує на виразні особливості форми усного повідомлення, зумовлені його змістом, і типовими фразами пояснює цей зв'язок;</p> <p>- <i>eşitken haberden, kündelik ayatnen bağı suallerge cevap tapa</i> / знаходить у почутому повідомленні відповіді на запитання, що стосуються повсякденних тем</p>	<p><i>Terkipli füller</i></p> <p>Yunus <i>Temirqaya 'Baarniñ kelgeni'</i></p> <p>Reşid Murad 'Navrez'</p>	<p>- <i>numayış, añlatuv, talil etüv ve icatileli usullarını qullana</i> / використовує демонстраційний метод, пояснення, метод аналізу та синтезу</p>
<p>- <i>füilniñ terkipli şekillerini qullanğanda, özüniñ nutuq mükemmelleştirüviniñ maqsatqa uyğun usullarını saylay</i> / обирає доцільні способи вдосконалення власного мовлення, використовуючи складені форми дієслів;</p> <p>- <i>öğünden belli olğan has bir vaziyetinen bağı, eşitken haberniñ</i></p>	<p><i>Terkipli füller (devamı)</i></p> <p>Fetta Akim 'Pahl horaz'</p> <p>İsmail Ziyaddin <i>Qıssalar ('Qalpaqnen ayaqqar', 'Eki horaz' ve dig.)</i></p>	<p>- <i>(belli bir grafik malümat (diagramma, grafika) esasında, til ceetten mürekkep olmağan küçük bir metin (hususan bediyy metin, mediametin ya da parçasını) yaratqanda; türlü (söz, grafika) vastalarnen berilgen ve til ceetten mürekkep olmağan bir ya da bir qaç tanış mevzudaki metin (hususan bediyy metin, mediametin ya da parçaları) sınırında malümatnı birleştirgende; yazılğanniñ ayrı qisimlerini mevzu ve maqsadına köre deñiştirgende</i></p>

<p><i>mündericesini saylap, ve aytmaq niyetini mevzu ve esas fikrine tertip etip beyan ete /</i> вибірково переказує зміст почутого повідомлення, що стосується типової передбачуваної ситуації, підпорядковуючи намір висловлення темі та основній думці;</p> <p><i>-dialoglarda ayrı adiy replikalarnı diger ibarelernen bildire /</i> перефразовує окремі прості репліки в діалозі;</p> <p><i>-diñlegen haberden yazılar yapa, hususan diñlegen haberniñ esas söz ve ibarelerini tayin ete /</i> робить нотатки за почутим повідомленням, зокрема визначає ключові слова та фрази в почутому повідомленні;</p> <p><i>-diñlegen haberniñ adiy planını tize /</i> складає простий план почутого повідомлення;</p> <p><i>-ayrı körüv usul ve vastaları yardımnen, eşitken haberden umumiy teessuratını bildire /</i> передає за допомогою окремих способів і засобів візуалізації загальне враження від почутого</p>		<p><i>ve / ya da qoşma malūmat bergende; muarrirlev esnasında beraberlik ve qarşılıqlıq qabiliyetini numayış etkende) didaktik prezentatsiya ve imsellestirüv, lektsiya, işlerni azırlay, añlata /</i> готує дидактичні презентацію та моделювання, лекцію, вправи, пояснює(під час створення учнями нескладного у мовному плані невеликого тексту (зокрема художній текст, медіатекст або уривок із нього) на основі певної графічної інформації (діаграми, графіка тощо); поєднання інформації, поданої в різні способи (словесно, графічно тощо); доповнення та/або зміни окремих частин написаного відповідно до теми і мети; оформлення власне невеликого типового висловлення, враховуючи основні принципи академічної доброчесності; демонстрації здатності до конструктивної взаємодії у процесі редагування</p>
--	--	--

<p>повідомлення; <i>- müim saymevzularni, ayrı müim detallerni tayin ete</i> / визначає важливі мікротеми, окремі важливі деталі; <i>- emotsional alniñ sebebini sabır kösterip añlata;</i> - пояснює причини відповідного емоційного стану, виявляючи толерантність; <i>- diger şahıslarnıñ, hususan edebiy personajlarnıñ, emotsional alını tarif etkende, olarnıñ areketini ve aytqanlarını talil ete;</i> - описує емоційний стан інших осіб, зокрема літературних персонажів, аналізуючи їх вчинки та висловлювання</p>		
<p><i>- zarf ve sıfat arasındaki utumiy ve farq etici çizgilerni tapa;</i> - вирізняє спільні та різні риси між прикметником та прислівником; <i>- ağzaviy malümatnı tenqit etip menimsey;</i> - критично сприймає усну інформацію; <i>- onı talil ete ve aydınlaştıra</i> / аналізує й уточнює її; <i>- bediiy, ilmiy-bediiy metinni menimsey ve añlay</i> / сприймає і розуміє художній,</p>	<p>Zarf: <i>mana ceetten çeşitleri, yapılıv ve qullanuv hususiyetleri</i></p> <p>Cian edebiyatından G.H. Andersen ‘Aqbardağ’</p> <p>Antik edebiyatından Qadimiy Yunanistan efsaneleri ‘Demetra ve Persefona’, ‘Dedal ve İkar’ ve dig.</p> <p>İ. Krulov <i>Qıssalar (2-3</i></p>	<p><i>-lektsiya, numayış prezentatsiya, misal ketirüv usullarını qullana</i> / готує лекцію, приклади, використовує демонстраційний метод <i>diñlegen metinniñ mündericesinen bağı suallerge cevap bere;</i> <i>- munaqaşalar keçire</i> / проводить дискусію; <i>- közetüv, keşf etip öğrenüv usullarından faydalana</i> (<i>haberniñ gizli malümatını ifadelemesi için kullanılğan has sözsüz vastlarını</i> (<i>intonatsiya, ses quveti, temp, tınış, mimka, ima-işaretlerini,</i></p>

<p>науково- художній текст; - <i>belli meselelernen bađlı ve tam quruluđu olđan malümatniñ esas mündericesini añlay ve yañıdan yarata, diñlegen metinge öz münasebetini sabırlı, adiy edep şekillerini qullanıp bildire /</i> розуміє та відтворює основний зміст чітко структурованої інформації щодо знайомих питань, толерантно висловлює власне ставлення до почутого з використанням простих формул етикету; - <i>metinge semereli sualler şekillendire; metinde müellifniñ suallerini, oquyıcısına muracaatını tara, olarnıñ maiyetini añlata /</i> формулює продуктивні запитання до тексту; виокремлює в тексті авторські запитання, звернення до читача; пояснює їх суть</p>	<p><i>qıssa)</i></p>	<p><i>turuşını seçmege ve şu mündericeni adiy ibarelernen yañıdan yaratmađa; ayrı, hususan bediyy, diñleyici (adresat)niñ eşitken haberniñ mündericesini menimsemesine dođrutılđan, ifadeli detallerniñ tesirini belli etmege ögrete /</i> застосовує метод спостереження, навчання через відкриття (навчає помічати типові невербальні засоби (інтонацію, силу голосу, темп, паузи, міміку, жести, пози), використані для вираження прихованого змісту повідомлення, і простими фразами відтворювати цей зміст; характеризувати вплив окремих виразних деталей, зокрема художніх деталей, на сприйняття слухачем (адресатом) змісту почутого повідомлення)</p>
<p>- <i>nutuqta yardımcı isimlerden faydalanuv becerikligini ileriley /</i> розвиває вміння застосування в мовленні основних службових іменників; - <i>ađzaviy malümatnı cümlenen beraber muzakere ete, onı</i></p>	<p><i>Yardımcı isimler</i> <i>İbrahim Paşı ‘Cici qız’ (qısqartılđan)</i> <i>Ayder Osman ‘Tanış közler’ (parça)</i></p>	<p>- <i>araştırıv, algoritmleştiriuv usullarını qullana, laqırdı ete, munaqaşalar keçire (ađzaviy haberniñ mündericesini ğayrıdan yaratmaqı inkişaf ettiriuv, munaqaşa iştirakçılarınıñ esas mevamını qıyaslatıv;mediametin: televizion, radio, jurnal, gazet, internet saytlarını ve il.</i></p>

<p><i>tamamlav, öz fikrine deliller ketire /</i> колективно обговорює усну інформацію, доповнює її, обґрунтовує власну думку; <i>-online qarşılıqlı tesir etivde akademik fazilet printsiplerine esaslana /</i> дотримується принципів академічної доброчесності під час онлайнвзаємодії; <i>-türlü munasebetteki oqulğan ya baqqanniñ esasında ikâyeler tize (öz fikrini isbatlay);</i> - створює розповіді, історії за прочитаним, побаченим з різним ставленням (доводить свою думку) <i>/reklamaniñ insan areketlerine tesirini talil ete /</i>аналізує вплив реклами на вчинки людей</p>		<p><i>araştırtuv; kitap, temaşa, vaqianiñ reklamasını algoritmge esaslanıp yarattıruv (gruppada, şahsen) misalinde/</i> використовує методи дослідження та алгоритмізації, розмовляє та проводить дискусію (на прикладі розвитку учнів уміння відтворювати зміст усного повідомлення, порівнювати основні позиції учасників дискусії, дослідженнями медіапродукції: телебачення, радіо, журналів, газет, інтернет-сайтів тощо; створювати рекламу книги, вистави, події за алгоритмом (у групі, індивідуально)</p>
<p>- <i>yardımcı isimler ve zarflar arasındaki farklarını tapa /</i> відрізняє допоміжні іменники від післяйменників та прислівників; <i>-öz mevamını sabırlı, has til vastalarını qullanıp isbatlağanda, diqqatını munaqaşa iştirakçılarınıñ umumiy ve ayrı fikirlerine celp ete /</i> толерантно обстоює із використанням типових мовних</p>	<p><i>Yardımcı isimler ve zarflar</i> <i>Cian edebiyatından</i> <i>E. Seton-Tompson</i> ‘<i>Djek – Tülparçıq</i>’</p>	<p>- <i>leksiya azırlay, añlata/</i>готує лекцію, пояснює; - (<i>yardımcı isimler ve zarflar arasındaki farkını añlatqanda</i>) <i>sinetik usulından faydalana /</i> застосовує синектичний метод (у випадку відмежування службових імен та післяйменників); - <i>közetiv, keşf etip öğretiv usullarını qullanaraq, talebelerniñ emotsional-duyğu tecribesini zenginleştire/</i> використовуючі методи спостереження та навчання через відкриття, збагачує естетичний та</p>

засобів власну позицію, зосереджуючись на спільних і відмінних думках учасників дискусії		емоційночуттєвий досвід учнів
<p>- <i>metinni mana ve quruluş ceetinden talil ete</i> /проводить смисловий і структурний аналіз тексту:</p> <p>- <i>eserniñ bediyy sımasını benimsey, tarif etilgen fakt, vaqia, personajlar areketiniñ esas manasını añlay</i> /сприймає художній образ твору, розуміє основний смисл описаних фактів, подій, вчинків персонажів</p>	<p>Y. Mustafayevden ‘<i>Er bir quş öz yuvasını maqtaı</i>’</p> <p>Refat Çaylaq ‘<i>Vatanım</i>’</p> <p>Zakir Qurtnezir ‘<i>Vatan</i>’</p>	<p>-<i>dersliknen çalışuv usulını qullana, laqırdı ete, didaktik prezentatsiya azırlay, misaller ketire</i> / використовує роботу з підручником, розмовляє, готує дидактичну презентацію, наводить приклади</p>

Ezberlev için:

Ğ. Bulğanaqlı. ‘Ana tilim’

R. Burnaş. ‘Tuvğan tilim’

İ. Ziyaddin. Qıssa (parça)

İ. Krılov. Bir qıssa ve daa bir parça

Sınıftan tış oquvdan eki (şu cümleden anağa bağışlanğan) eser (parça)

Sınıftan tış oquv için eserler:

A. Ümer. ‘Baar oldı, gül açıldı’

Y. Şakir-Ali. ‘Vetan’, ‘Mevsim baar’

B. Çoban-zade. ‘Bulutlar, bulutlar...’, ‘Doğdım bir evde’ (parça)

Ş. Alâdin. ‘Ana’, ‘Üzülgen yipniñ bağlanuvı’

İ. Abduraman. 'Şanlı Vatan', 'Soñki çañ', 'Oğlumnıñ küneşi'
İ. Bahşış. 'Savlıqnen qal, yaz!'
İ. Emirov. 'Qartal qayanıñ qartalı'
L. Süleyman. 'Qaytarma', 'Ana tilim'
E. Fazıl. 'Canlı cümle', 'Dünya anaları'
R. Murad. 'Yıldırım'
B. Mambet. 'Bağçevan qartbabamız'
T. Halilov. 'Mecit aqaynıñ selbileri'
E. Amit. 'Çoban ürmeti'
Ş. Selim. 'Masal'
N. Ametova. 'Köyde'
S. Vapiyev. 'Asançıq'
A. Veliulla. 'Şanlı ayat'(destan)
Qadimiy Yunanistan efsaneleri. 'Geraklnıñ qaramanlıqları'
Ezop. 'Yuzum ve tilki', 'Qoñuz ve qarınca' ve dig.
D. Svift. 'Gülliver liliputlar ülkesinde'
O. Genri. 'Amerika zencileriniñ yolbaşçısı'
J. Vern. 'Kapitan Grantnıñ balaları'
V. Gügo. 'Gavroş'
D. London. 'Yol sergüzeştleri'